

ידועים דברי חז"ל: כל תלמיד שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם. ויש אומרים: נקרא נתעב (יומא עב, ב). ואחד משלושה שהקב"ה שונאן הוא המדבר אחד בפה ואחד בלב (פסחים קיג, א).

פעם שאל הרב מפוניבז' **רבי יוסף שלמה כהנמן** את **רבי יואל טייטלבוים** מסאטמר: מדוע נוהגים כדעת לבן שלא לישא הצעירה לפני הבכירה [כמו שאמר לבן ליעקב (כט, כו): 'לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה']? ולא נוקטים כדעת יעקב אבינו שביקש לישא את רחל הצעירה לפני לאה הבכירה?!

ותירץ לו הרבי מסאטמר: הרי מה שלא נושאים הצעירה לפני הבכירה, כדי שלא לצער הבכירה, ולכן כאשר היא מסכימה ומוחלת, רשאית הצעירה להקדימה. וכך סבר גם יעקב אבינו, ובוודאי לא חשב לשאת את רחל ללא הסכמה ומחילה מצד לאה. אלא שעל זה אמר לבן ליעקב לא יעשה 'כן' במקומינו. 'כן' במובן אמת (כנות) כדרך הנאמר (במדבר כו, ז) 'כן בנות צלפחד דברת' כלומר: מקומינו הוא מקור השקר והמרמה ואין מצוי כאן כלל אמת, עד כדי כך שאף אם הבכירה אומרת בפיה שמוחלת ומסכימה, הרי בליבה אינה מסכימה כלל והוי 'אחד בפה ואחד בלב' ואי אפשר לסמוך על זה, לכן **במקומינו** אין לשאת הצעירה קודם. [ואף לאה כשאומרת. 'כן' בודאי מתכוונת לכך בכל לבה, מכל מקום לבן שהיה רמאי חשב שגם אחרים רמאים כמוהו, ואצל לבן ה'כן' אינו 'כן' אמיתי].

[והיה מי שהמליץ בדרך צחות: לבן אמר ליעקב **לא** - יעשה כן במקומינו'. כלומר: אין כל ערך למילה וכשאומרים במקומינו 'לא' כוונתנו הפוכה, וה'לא' נעשה ל'כן' וכשאומרים 'כן' זה 'לא'. ומובן לפי זה מדוע הזהיר הקב"ה את לבן 'השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע'...].

♦ **אצל רשעי האומות הרמאות והצביעות זוהי נחלתם** ♦
ולא יכלו דברו לשלם (לז, ב)

כתב **רש"י**: 'מתוך גנותם למדנו שבחם, שלא דיברו אחד בפה ואחד בלב'. אמנם אצל רשעי האומות הרמאות והצביעות היתה נחלתם בכל הדורות, ועליהם נאמר (תהלים קמד, ח) 'אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא וְיָמִינָם יְמִין שֶׁקֶר'. דוגמא לכך הביא **רבי יעקב ישראל קניבסקי** - **הסטייפלער** (בספרו 'חיי עולם ח"ב פ"י) מהמסופר בגמרא (ע"ז, א): כשנפטר רבי יוסי בן קסמא הלכו כל גדולי רומי לקבורו, והספידוהו מספד גדול, ובחזירתו מצאו את רבי חנינא בן תרדיון, שהיה יושב ועוסק בתורה, ומקהיל קהילות ברבים, וספר תורה מונח לו בחיקו, הביאוהו וכרכוהו בספר תורה, והקיפוהו חבילי זמורות, והציתו בהן את האור וכו'.

ותמה הסטייפלער: אותם רומיים ארורים אשר החריבו את בית המקדש והרגו אלפים ורבבות מישראל וגזרו גזירת שמד על התורה ולומדיה, היאך זה שלפתע פתאום הולכים להלוויית אחד התנאים הקדושים ומספידים אותו מספד גדול?!

אלא באמת - אומר הסטייפלער - לא היה איכפת לרומאים כלל וכלל על פטירת התנא הקדוש רבי יוסי בן קיסמא, וכל ההספד שעשו היה רק מעשה צביעות להראות שהם מתחשבים כביכול עם רגשות הציבור, והרואה התמים היה לו מקום להתפתות ולחשוב שמא הם נשתנו ו'חזרו בתשובה' ורוצים להתנהג בדרכי הנימוס.

מי שנמצא במקום שאין שם נרות חנוכה האם מברך שהחיינו על עצם היום שהגיע?

יש לחקור, מי שנמצא במקום שלא מצוי נרות כגון הנמצא במקום מלחמה, או בבתי חולים בחוץ לארץ, ואין לו נרות, וכן אינו רואה נרות אחרים, אם יברך שהחיינו? וצדדי הספק היא, האם ברכת שהחיינו נתקנה משום הנרות או שנתקנה על הזמן?

הנה אמרו במסכת עירובין (מ, ב) וכן סוכה (מו, ב), ש'זמן' דהיינו 'ברכת שהחיינו' ביום טוב אומרו אפילו בשוק. אם כן הוא הדין בחנוכה אפילו מי שאין לו נרות יכול לאמרו אפילו בשוק.

וב'עמק שאלה' (הנצי"ב, שאילתא כ"ו ס"ק י'), וכן בשו"ת 'אגרות משה' (אור"ח חלק ה' סימן כ'), כתבו לדחות: שיש לחלק בין כל המועדים לחנוכה, שדוקא **בחגים** משום שניכר קדושת היום שאסור לכולם במלאכה וכדומה, לכן אומר על עצם הזמן שהחיינו, מה שאין כן **בחנוכה** שאינו אסור במלאכה ואינו ניכר החג אלא רק בנרות. לכן ניתן לומר שאין אומרים שהחיינו רק מי שמדליק נרות.

'המאירי' שבת (כג, א) כתב: יש אומרים מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לראות, מברך על הנסים ושהחיינו בלילה ראשונה, [וכן כתב במור וקציעה (אור"ח סימן תרצ"ב)]. רואים אנו שברכת שהחיינו אינו תלוי בנרות.

וה'משנה ברורה' בשער הציון סימן תרע"ו נסתפק בשאלה הנ"ל, ומביא שהמאירי שבת (כג, א) כתב שמברך אפילו אין לו נרות. ומסיק בצריך עיון, עיין מה שכתב בביאור הלכה אור"ח סימן תרצ"ב.

אבל בשו"ת **שאלת יעקב** (ח"א סימן קכ"א ס"ק ז') תמה על המאירי: ממה שאמרו במסכת שבת (כג, א) '**הרואה** נר חנוכה מברך זמן', משמע שבלא רואה אינו מברך, אם כן אין צריך לברך כשאין לו נרות.

ובספר '**מקראי קודש**' חנוכה סימן כ"ז, וכן בשו"ת '**שבט הלוי**' חלק ג' סימן צ', הקשו סתירה בדברי המאירי עצמו במקום אחר, שבמסכת מגילה (ד, א, טד"ה ח"ב), כתב שעיקר הברכות נתקנו על ההדלקה, ומי שאין לו נרות אינו מברך.

וכן כתב **הפרי חדש** (אור"ח סימן תרע"ו ס"ק א') וזה לשונו: 'הך שהחיינו לא ניתקן אלא על ההדלקה או על הראיה, הא לאו הכי, לא יברך, והא דאמרין בגמרא עירובין (מ, ב) זמן אומרו אפילו בשוק, ההוא בזמן דרגל'.

וכן **החיד"א** בספרו ברכי יוסף (אור"ח סימן תרצ"ב) כתב שאין מברכים שהחיינו על עצם יום הפורים, אם כן הוא הדין בחנוכה, עיין ביאור הלכה אור"ח סימן תרצ"ב שהביא את דבריו.

ולענין הלכה: **אין מברכים שהחיינו בחנוכה, אם אין לו נרות**. כן כתבו הפרי מגדים במשבצות זהב ס"ק י"ב, וכן בשו"ת רע"א מהדורא תניינא סימן י"ג, וכן בשו"ת קול גדול למהר"ם בן חביב סימן מ"ח.

פיו ולבו שווין

וּשְׁנָאוֹ אֹתוֹ וְלֹא יִכְלוּ דַבְּרוֹ לְשֵׁלֶם (לז, ב)

כתב **רש"י**: 'מתוך גנותם למדנו שבחם, שלא דיברו אחד בפה ואחד בלב'.

ה'חלום': 'שָׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חִלְמֹתִי, וַיְחַלֵּם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו'.

בספר 'עוד יוסף חי' (דרשות, לבעל ה'בן איש חי') כתב: נראה, כי כוונת התורה היא, להדגיש כי הוא חלם 'חלום' [בלשון יחיד], ולא 'חלומות' [בלשון רבים].

הגמרא ברכות (נה, ב) שואלת סתירה: נאמר (במדבר יב, ו): 'בַּחֲלוֹם אֶדְבָּר בּוֹ', ואילו בספר זכריה (י, ב) כתוב 'וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁנָא יִדְבְּרוּ'. מתרץ רבא: לא קשיא, כאן על ידי מלאך כאן על ידי שד.

ומפרשים רבותינו הקדמונים, כי דבר ששורשו ב'סטרא דקדושה' [צד הקדושה השורה בעולם] נכתב בפסוק בלשון יחיד, כמו שמצינו על בני ישראל המכונים כחטיבה אחת: 'כָּל הַנְּפֹשׁ לְבַיִת יַעֲקֹב הַבְּאֵה ... שְׂבָעִים'; 'וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר'; 'בְּשָׂבָעִים נִפְּשׁ יְרֵדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם'. ואילו 'סטרא דקליפה' [צד הטומאה והחיצונית שבעולם] נקראת בלשון רבים, שהרי עָשׂוּ שלא היו לו כי אם ששה בנינים, נקראו 'נִפְשׁוֹת בְּיָתוֹ' (לו, ו), בשונה מיעקב אשר היו לו שבעים נפשות ועדיין נקראו 'שְׂבָעִים נִפְשׁוֹ'.

והביאור בזה, כי הקדושה היא 'אחדות', הנקראת בתורת הקבלה 'רשות היחיד', בשונה מדברים שאינם שייכים לקדושה.

בעקבות הבדל זה, כאשר החלום בא מצד הקדושה, על ידי מלאך, הרי שמו 'חלום' בלשון יחיד. אך חלום שבא על ידי שד ומצד הקליפה, נקרא בלשון רבים 'חלומות'. ואכן, ה'חלומות' שוא ידברו...

אך חלומותיו של יוסף שבאו בזה אחר זה, היו חלומות מצד הקדושה, ועל כן נזרקה בהם כמין נבואה - כמו שמצינו אצל הנביא: 'בחלום אדבר בו'. והדבר אכן מודגש בלשון התורה 'ויחלום יוסף חלום', חלום נבואי שעל ידי מלאך, מסטרא דקדושה. מדבריו לא נפל ארצה.

אבל תיכף ומיד הראו לכל את נבזותם ונבלותם הטמאה, כשחזרו ומצאו לרבי חנינא בן תרדיון עוסק בתורה, נפלו והתנפלו עליו בשצף קצף ושרפוהו חיים, ואז הוברר למפרע שרשעים אלו נשארו ברשעותם כמקודם אלא שלמען תכלית פוליטית וביסוס השלטון הכפרני היו מוכנים לכל דבר, גם לכבד את גדולי התורה, בעיקר אחר פטירתם, כדי לחזק את מעמדם ויכולתם להחריב את התורה ונושאי דגלה ח"ו.

ומסיים הסטייפלער: 'וכך הוא דרכי הרשעים ותכסיסם בכל דור ודור, והקב"ה מצילנו מידם'.

שאל **הסבא מקלום**: רואים אנו שעבור פרוטות עומדים שומרי לילה על המשמר ברות, בגשם, ובשלג ומצטערים הרבה לגמול חסד ולשמור נפש ורכוש, והלא אחר המעשים נמשכים הלבבות ומדוע אינם נעשים לאנשי חסד בטבעם?!

אלא התשובה היא, משום שאינם שמחים ושלמים במלאכתם ועושים אותה מתוך כורח. נמצא, שאנוכיותם - בקטטה תמידית עם מעשיהם.

אמר על כך **רבי יחזקאל לוינשטיין** ('אור יחזקאל'): כך בכל המידות! אדם מייטיב לחברו, ואינו שלם עמו בליבו. מתפלל ולבו בל עמו. מקיים מצוות מלומדה. צריך שיהיו פיו ולבו שווים כמו שכתב החובת הלבבות: 'ויצדיק כל אחד את חברו, ויעיד לו, ולא יחלוק עליו ולא יסתור דבריו. הוא אשר יקראנו הכתוב 'תמים'. וכל מי שאין תוכו כבדו, אינו שלם עם ה' אלוהיו'.

חלום מצד הקדושה

וַיְחַלֵּם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאֶחָיו (לז, ה)

יש להתבונן בכפל הלשון 'וַיְחַלֵּם יוֹסֵף חֲלוֹם', שהוא לכאורה שפת יתר. כמו כן בהמשך הפרשה כל מקום שנזכר חלומו של יוסף מדגישה התורה את

מתי איש הוא מלאך גבריאל ומתי איש הוא הס"מ

וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהָיָה תַּעֲהָ בְּשַׂרְהָ וַיִּשְׁאַלְהוּ אֵיךְ לֵאמֹר מַה תִּבְקֹשׁ (לז, טו).

פירש רש"י איש זה גבריאל שנאמר (דניאל ט, כא) 'וְהָאִישׁ גְּבַרְיָאֵל'. כתב בעל הטורים 'וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ' בגימטריא מלאך גבריאל שאלו.

יש להקשות, לעיל (לכ, כה) בפסוק 'וַיִּצְבֹּק אִישׁ עִמּוֹ' פירש רש"י זה שרו של עָשׂוֹ. מנין לנו שהאיש שפגש ביוסף היה מלאך גבריאל, והאיש שנאבק עם יעקב היה שרו של עשו, הרי בשניהם כתוב איש?

ביאר **רבי חיים מצאנז**, אם רואים איש שבא לעזור ולעשות חסד, סימן שזהו מלאך גבריאל, אמנם אם רואים איש שמבקשים ממנו ברכה והוא מסרב בטענה שצריך לומר שירה, אין זה אלא שרו של עשו.

בספר 'שאל אביך ויגדך' (ח"ג עמוד קצ) מביא בזה סיפור נפלא, מעשה באדמו"ר מסויים שהגיע לעיר שלא היתה מוכרת לו, והוא רצה ללכת לבית הכנסת, אבל לא ידע לאן לפנות, לפתע הבחין ביהודי שחלף על פניו במהירות, ומיד שאל אותו איפה יש כאן בית כנסת, אלא שאותו יהודי, עוד בטרם שמע את השאלה, הגיב בצעקה: אין לי זמן עכשיו, אני ממחר לבית הכנסת!...

הבין האדמו"ר כי למעשה אין לו אלא ללכת אחרי אותו יהודי, וממילא יגיע למחוז חפצו. כשהגיעו שניהם לבית הכנסת, ניגש האדמו"ר ליהודי ואמר לו יש לי שאלה, התורה מספרת על יעקב אבינו 'וַיִּצְבֹּק אִישׁ עִמּוֹ' וחז"ל אומרים שאותו האיש היה הס"מ, גם אצל יוסף כתוב 'וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ... וַיִּשְׁאַלְהוּ... מַה תִּבְקֹשׁ' וחז"ל אומרים שאיש זה היה המלאך גבריאל, והשאלה היא, בשני המקומות כתוב 'איש', ואיך ידעו חז"ל במקום אחד הוא הס"מ, ובמקום השני הוא מלאך גבריאל?

התשובה היא, שכבר בפסוק מרומז ההבדל ביניהם, דהיינו שאם בא אורח לעיר ומבקש להגיע לאיזה מקום שאינו מוכר לו, ואיש מן העיר בא לקראתו, ומיד שואל לשלמו וגם שואלו מה מחפש, שאולי יוכל לעזור לו, זהו מלאך גבריאל. אבל יש עוד סוג של איש, שכאשר האורח פוגש בו לשאל איפה נמצא כאן בית כנסת, הרי במקום לענות הוא צועק לעברו אין לי זמן, אני רץ לבית הכנסת, זהו הס"מ שנאבק עם יעקב, שהרי כשיעקב ביקש ממנו ברכה הוא ענה לו 'שְׁלַחְנִי כִּי עֲלֶה הַשְּׁחַר', וחז"ל אמרו שהגיע זמנו לומר שירה, כלומר אין לו זמן לברך, לעומתו על האיש שפגש ביוסף נאמר 'וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְגו' וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה תִּבְקֹשׁ', לא רק שהוא עונה ליוסף אלא גם שואל מה מחפש, וזו ראייה שהאיש הוא המלאך גבריאל.

יהי רצון שזכות לימוד התורה בימים קדושים אלו, נזכה להשגת התורה ושפע רב בכל הענינים, אמן.